

**Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine
Yönelik Kyoto Protokolüne Katılmamızın Uygun Bulunduğuna
Dair Kanun Tasarısı ile Çevre ve Avrupa Birliği Uyum ile
Dışişleri Komisyonları Raporları (1/597)**

*Not: Tasarı Başkanlıkça; tali olarak Çevre ile Avrupa Birliği Uyum komiyonlarına, esas olarak da
Dışişleri Komisyonuna havale edilmiştir.*

T.C.

Başbakanlık

Kanunlar ve Kararlar

Genel Müdürlüğü

Sayı: B.02.0.KKG.0.10/101-1599/2467

4/6/2008

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan ve Başkanlığınıza arzı Bakanlar Kurulunca 3/6/2008 tarihinde kararlaştırılan “Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Yönelik Kyoto Protokolüne Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı” ile gerekçesi ilişikte gönderilmiştir.

Gereğini arz ederim.

Recep Tayyip Erdoğan

Başbakan

GEREKÇE

Ülkemiz, uluslararası toplumun günümüzde en önemli gündem maddelerinden olan çevre konularına büyük önem vermektedir. Özellikle son yıllarda önemi artan iklim değişikliği konusu da çevre alanındaki öncelikli konular arasında yer almaktadır. Bu minvalde, iklim değişikliği, günümüzde salt bir çevre sorunu olarak görülmekten çıkmış ve çok ciddi sosyo-ekonomik sonuçlara yol açabilecek ve hatta ülkelerin güvenliğini tehdit edebilecek boyutta bir sorun olarak ele alınmaya başlanmış, ülkelerin sürdürülebilir kalkınma çabalarını ciddi ölçüde sekteye uğratabilecek potansiyeli ile uluslararası gündemin üst sıralarına tırmanmıştır.

Ülkemiz, iklim değişikliği ile mücadele konusunda uluslararası toplumla birlikte hareket ederek, 1992 tarihli Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne (BMİDÇS), 2001 yılında Marakeş'te yapılan BMİDÇS'nin 7. Taraflar Konferansı'nda özgün şartlarının tanınmasını müteakip, 2004 yılında taraf olmuştur.

Sözleşme'nin 1995 yılında Berlin'de gerçekleştirilen 1. Taraflar Konferansı'nda, 2000 yılından sonraki dönemler için belirli zaman dilimleri içinde "sayısal sera gazı azaltım veya sınırlandırma" konusunda politika ve tedbirleri detaylandırmaya odaklı başlatılan süreç, 1997 yılında Japonya'nın Kyoto kentinde yapılan 3. Taraflar Konferansı'nda ortak eylemlerin genel çerçevesini çizen Kyoto Protokolü'nün (KP) benimsenmesiyle sonuçlanmıştır. Sözleşme'ye taraf olan ülkeler, 1997 tarihli Kyoto Protokolü'ne taraf olmaya çağırılmıştır. Protokol 16 Mart 1998 tarihinde New York'ta imzaya açılmış ve bir yıl süreyle imzaya açık kalmıştır. 2005 yılında 55 ülkenin taraf olmasıyla yürürlüğe giren Protokol'e halen 177 ülke ve AB taraftır ve Protokol'ün ilk yükümlülük dönemi 2012 yılında sona erecektir.

Ülkemiz, Kyoto Protokolü'ne taraf olmayan çok az sayıdaki ülkeden biridir. İklim değişikliği ile mücadele alanındaki çalışmaları çerçevesinde Türkiye, 2004 yılında Sözleşme'ye taraf olduktan sonra 1997 tarihli Kyoto Protokolü'ne de taraf olmaya davet edilmiştir. Bu Protokol'e taraf olunmasının ülkemize sağlayacağı düşünülen katkılar aşağıda sıralanmıştır:

Ülkemizin, kurucu üyelerinden olduğu BM'nin saygın bir ülkesi olarak, Protokol'e taraf olması, uluslararası gündemin en öncelikli ve acil sorunlarından biri haline gelen iklim değişikliği ile mücadele konusundaki kararlılığını ve uluslararası toplumun güvenilir bir ülkesi olduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Protokol'e taraf bir Türkiye'nin, hemen hepsi Protokol'e taraf olan Sözleşme'ye taraf ülkeler nezdinde itibarı ve 2012 sonrasına ilişkin müzakerelerde ağırlığı artacak, iklim değişikliği ile mücadele konusunda 2012 sonrasının şekillenmesinde ülkemiz kendi özgün koşullarını daha iyi müzakere edebilecektir.

Kyoto Protokolü kapsamındaki uluslararası rejime katılacağımız için, özel sektörde sera gazı salım azaltımı için yapılabilecek projeler daha kolay teşvik edilebilecek ve özellikle uzun vadede başta enerji güvenliği olmak üzere ülke ekonomisine katkı sağlanabilecektir.

Kyoto Protokolü, AB çevre müktesebatının bir parçasıdır. AB, Protokol'ün yerini alacak olan yeni anlaşmayı da, müktesebatına dahil edecektir. Dolayısıyla, 2012 sonrasını önemseyen AB, ülkemizin Protokol'e taraf olarak, geleceğe yönelik hazırlıklarını bir an önce başlatmasını istemektedir.

Ülkemizin Kyoto Protokolü'ne taraf olması halinde, AB ile iklim değişikliği ile mücadele ve uyum konularında ve AB müktesebatına uyum bağlamında işbirliği olanaklarını geliştirmesi de mümkün olacaktır.

İklim değişikliğinin, BM'nin öncelikli konularından biri haline geldiği, hatta BM Güvenlik Konseyi'nin gündemine alındığı bir dönemde, Kyoto Protokolü'ne taraf olmuş bir Türkiye'nin, kısa vadede en önemli dış politika hedefi olan BM Güvenlik Konseyi 2009-2010 dönemi Geçici Üyeliği için Ekim 2008'de BM 63. Genel Kurulu'nda yapılacak seçimler öncesinde çok önemli bir avantaj elde edecektir.

Sonuç itibarıyla, yukarıdaki katkılar ışığında, iklim değişikliği ile mücadele konusunda 2012 sonrasını şekillendirecek yeni anlaşmanın müzakerelerinin başlatılmış olduğunu ve sürecin çok hızlı ilerlediğini dikkate alarak, gelişmelerin daha fazla dışında kalmamak ve süreci kendi ulusal çıkarları doğrultusunda yönlendirebilmek için ülkemizin Kyoto Protokolü'ne en kısa sürede taraf olmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Çevre Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Çevre Komisyonu

Esas No: 1/597

12/06/2008

Karar No: 11

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca; 06/06/2008 tarihinde esas olarak Dışişleri Komisyonuna tali olarak da Avrupa Birliği Uyum Komisyonu ile Komisyonumuza havale edilen "Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Yönelik Kyoto Protokolüne Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı", Komisyonumuzun 23. dönem 11/06/2008 tarihli sekizinci toplantısında görüşülmüştür.

Toplantıya Dışişleri Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı temsilcileri ile Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri katılmışlardır.

Kyoto Protokolü'nün gelişim sürecini ve Türkiye'nin Kyoto Protokolü'ne taraf olmasının önemini aşağıda belirtilen hususlarla özetlemek mümkündür:

Türkiye, son zamanlarda uluslararası toplumun çevre alanındaki en öncelikli problemlerinden biri olan iklim değişikliği ile mücadele konusunda uluslararası toplumla birlikte hareket ederek 1992 tarihli Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne (BMİDÇS) özgün şartlarının tanınmasından sonra 2004 yılında taraf olmuştur.

BMİDÇS'nin 1997 yılında Japonya'nın Kyoto kentinde yapılan 3. Taraflar Konferansı, belirli zaman dilimleri içinde "sayısal sera gazı azaltımı ve sınırlandırılması" konusunda ortak eylemlerin genel çerçevesini çizen Kyoto Protokolü'nün benimsenmesiyle sonuçlanmıştır.

BMİDÇS'ye taraf olan ülkeler Kyoto Protokolü'ne taraf olmaya çağrılmış ve Protokol Mart 1998 tarihinde imzaya açılmıştır. Bir yıl süreyle imzaya açık bırakılan ve 2005 yılında yürürlüğe giren Protokol'e halen 177 ülke ve Avrupa Birliği taraftır. Protokol'ün 2008'de başlayan ilk yükümlülük dönemi 2012 yılında sona erecektir.

Türkiye'nin Protokol'e taraf olmasıyla uluslararası gündemin en öncelikli sorunlardan biri haline gelen iklim değişikliği ile mücadele konusundaki kararlılığını uluslararası topluma göstermesi bakımından önemlidir. Bunların yanında, uzun vadede Kyoto Protokol'ü enerji güvenliğine ve ülke ekonomisine katkıda bulunacaktır.

Protokol' e taraf bir ülke olarak Türkiye, 2012 sonrasına ilişkin müzakerelerde ağırlığı artacak ve kendine özgü şartlarını daha iyi koşullarda müzakere edebilecektir.

Tasarıyı sunuş konuşmasında Komisyon Başkanı Haluk ÖZDALGA; Kyoto Protokolü'nün onaylanmasıyla Türkiye'nin küresel iklim değişikliği ile mücadeleye daha etkili bir şekilde katkıda bulunacağını, Protokolün Türkiye'nin sanayileşmesine ve kalkınmasına olumsuz bir etkisinin olmayacağını, kısa vadede büyük değişiklikler beklenmemesi gerektiğini, uzun vadede gelecek kuşaklar için daha kaliteli, doğa ve çevreyle uyumlu bir yaşam tarzının hedeflenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi

(S. Sayısı: 268)

Tasarının geneli üzerinde yapılan görüşmelerde söz alan bakanlık, kurum ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri aşağıda belirtilen görüşleri ifade etmişleridir:

- Kyoto'ya taraf olunması halinde Türkiye 2012 yılına kadar önemli bir yükümlülük altına girmeyecektir. 2012 sonrası için ülkelerin alacakları yükümlülüklerin belirlenmesi için şu an için devam eden ve Aralık 2009' da tamamlanacak müzakerelere katılabilmek için Kyoto'ya taraf olmak önem arz etmektedir.

- Türkiye Kyoto 'ya taraf bir ülke olarak bu müzakere sürecinde aktif olarak rol alabilecek ve 2012 sonrasında alınacak yükümlülükler için ulusal çıkarları doğrultusunda kendine en uygun şartlarını kabul ettirme imkanına kavuşabilecektir.

- Kyoto Protokolü; kaynakların verimli kullanılmasını, üretimin çevreyle uyumlu temiz bir şekilde yapılmasını ve ormanlık alanların artırılmasını öngörmektedir.

- Kyoto Protokolüne taraf olunması durumunda, 2012 sonrası taahhütler için Ülke durumunun tam olarak ortaya konulması ve tüm kurumların elbirliğiyle yoğun bir şekilde çalışması önem arz etmektedir.

- Protokol'e taraf olunurken, 2012 sonrası dönemi için müzakerelerde Türkiye'nin kendine özgün şartları ve büyüme hedeflerinin göz önünde bulundurulması önemlidir.

- Türkiye'nin 26. taraflar konferansında alınan 26/CP.7 sayılı kararda belirtilen ayrıcalıklı konumunun değerlendirilerek mali destek alabilecek şekilde müzakerelerde bulunması uygun görülmektedir.

- Kyoto Protokolü AB müktesebatının bir parçasıdır. AB Komisyonu, çevre faslına ilişkin tarama sonu raporunda Kyoto ile ilgili olarak Türkiye'den 1. taahhüt döneminde taahhüt alması ve 2012 sonrası için sürece dahil olması beklentisini belirtmiştir. Dolayısıyla bu Komisyon nezdinde ciddi bir adım olacaktır.

- İklim değişikliği bütün ülkeler için ciddi bir güvenlik sorunudur. Bu yüzden her ülke üzerine düşen kadarıyla gerekli önleyici tedbirleri almalıdır. Türkiye'nin Kyoto Protokolüne taraf olarak bu sürece giriyor olması bu anlamda olumlu bir gelişmedir.

- Kurumların bundan sonraki süreçte verimli bir çalışma ortaya koymaları için eş güdümü maksimum düzeyde sağlamaları gerekmektedir.

- Türkiye'ye tanınmış özel şartların sağlayacağı muhtemel esneklikler tanımlanmadan, emisyon azaltımının sektörler ve genel olarak ekonomiye etkisi ortaya konmadan Kyoto Protokolü'ne taraf olunmada aceleci davranılmamalıdır.

Tasarı üzerinde söz alan Komisyon üyesi milletvekilleri Türkiye'nin Kyoto'ya taraf olması hususunda olumlu bakış açılarını belirtmişlerdir. Bununla beraber Komisyonumuzun bazı üyeleri özetle şu hususlarda tereddütlerini dile getirmişlerdir:

- Kyoto Protokolü'ne taraf olunmasının ülke ekonomisi ve kalkınma üzerinde muhtemel negatif etkileri bilinmemektedir.

- Protokol'ün bütün detaylarıyla tartışılıp tartışılmadığı ve Türkiye'nin tam olarak hazırlıklı olduğu hususlarında belirsizlikler mevcuttur.

- Protokol'e taraf olmanın ülke ekonomisine maliyeti bilinmemektedir.
- Taraf olunması durumunda hangi yükümlölükler altına girileceği tam olarak bilinmemektedir.
- Kyoto'ya taraf olunmasında biraz aceleci davranıldığı, sürecin olgunlaştırılmadığı izlenimi mevcuttur.

Komisyon Başkanı söz konusu tereddütlere cevaben:

- Kyoto ile ilgili düzeltilmesi gereken yanlış bilgilerin olduğunu, bunların başında da maliyetlerle ilgili iddia edilen rakamların geldiğini,

- Türkiye'nin Kyoto'ya taraf olması için biraz daha beklemesinin anlam taşımadığı, zira ortaya konacak hiç bir muhtemel etkinin Türkiye'nin taraf olmasını engelleyecek bir sonuç doğuramayacağını,

- Türkiye'nin 2012 sonrası dönem için hangi taahhütler altına gireceğinin belli olmamasının doğal olduğunu, çünkü bütün ülkelerin hangi taahhütleri üstleneceğinin belli olmadığını bu taahhütlerin şu an için devam eden ve 2009'un sonunda bitirilecek müzakereler sonucunda belli olacağını,

-Türkiye'nin 2012 sonrası dönem için üstleneceği taahhütler için hazırlanabilmesi için önünde yeterli zamanın olduğunu,

- Türkiye'nin halihazırda devam eden müzakere sürecine katılamadığı takdirde daha fazla yükümlölükler altına girebileceğini,

ifade etmiştir.

Komisyon üyesi bazı milletvekilleri de;

- 177 ülkenin taraf olduğu Kyoto Protokol'üne Türkiye'nin de taraf olmasının doğru bir tavır olduğunu,

- Türkiye'nin Protokol'ü katılmayarak kendini uluslararası toplumdan soyutlamaması gerektiğini,

- Çevre için böylesine önemli olan bu Protokol'e taraf olmayı sürekli ertelemenin anlamsız olduğunu,

- Kurumların bu sürece şimdiye kadar hazırlanmış olmaları gerektiğini,

- Kyoto'ya taraf olmayan bir Türkiye'nin çalışma gruplarına katılamamasından dolayı kendine özgü şartlarını müzakere edemediğini,

- Türkiye'nin Protokol'e taraf olmasıyla 2012 yılına kadar her hangi bir yükümlölük almayacağını, fakat 2009' da belli olacak yükümlölükleri için çalışmalara daha verimli katılabilmek imkanına kavuşacağını,

- Türkiye üstleneceği taahhütleri yerine getirebilmek için Hindistan ve Çin gibi mali kaynak yardımından yararlanma talebinde bulunabileceğini,

şeklinde Tasarıyla ilgili olumlu görüşlerini ifade etmişlerdir.

Tasarı Komisyonumuza tali olarak havale edilmiş olduğundan Tasarı'nın tümü üzerinde görüşmelerin yapılması, ayrıca maddelerinin görüşülmemesi karara bağlanmıştır.

Tasarının geneli üzerindeki görüşmeler tamamlandıktan sonra Komisyonumuzun genel uygunluk görüşünün esas komisyona bildirilmesi oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Raporumuz, Esas Komisyon olan Dışişleri Komisyonuna gönderilmek üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan	Başkanvekili	Sözcü
<i>Haluk Özdalga</i>	<i>Mustafa Öztürk</i>	<i>Hamza Yanılmaz</i>
Ankara	Adıyaman	Elazığ
Kâtip	Üye	Üye
<i>Birnur Şahinoğlu</i>	<i>Sedat Kızılcıklı</i>	<i>Ali Güner</i>
Samsun	Bursa	Iğdır
Üye	Üye	Üye
<i>Nusret Bayraktar</i>	<i>Mehmet Sekmen</i>	<i>Hasan Altan</i>
İstanbul	İstanbul	Kastamonu
Üye	Üye	Üye
<i>Safiye Seymenoğlu</i>	<i>Fehmi Murat Sönmez</i>	<i>Tansel Barış</i>
Trabzon	Eskişehir	Kırklareli
Üye	Üye	Üye
<i>Hikmet Erenkaya</i>	<i>Mustafa Kemal Cengiz</i>	<i>Mümin İnan</i>
Kocaeli	Çanakkale	Niğde

Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Avrupa Birliği Uyum Komisyonu

Esas No: 1/597

Karar No: 11

Dışışleri Bakanlığınca hazırlanarak Bakanlar Kurulu tarafından 04/06/2008 tarihinde Başkanlığınıza sunulan (1/597) esas numaralı "Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Yönelik Kyoto Protokolüne Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı" Başkanlığınızca, 06/06/2008 tarihinde esas komisyon olarak Dışışleri Komisyonuna, tali komisyon olarak Çevre Komisyonu ile Komisyonumuza havale edilmiştir.

Komisyonumuz, 26/06/2008 tarihli 20. toplantısında, Dışışleri, Çevre ve Orman Bakanlığı ile Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS) temsilcilerinin de katılımıyla anılan Kanun Tasarısını inceleyip görüşmüştür.

Tasarının tümü üzerindeki görüşmeler sırasında bakanlık ve kurum temsilcileri tarafından aşağıdaki hususlar belirtilmiştir:

- Kyoto Protokolü'ne 181 ülke ve AB taraf olup 11 ülke taraf değildir. Türkiye, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (Çerçeve Sözleşme)'ne taraf olmakla birlikte Protokole taraf değildir. 2007 yılında Protokolün gözden geçirilmesine ilişkin olarak Bali Eylem Planı ortaya konulmuştur. Bu süreçte 2012 sonrası dönemin yapı taşlarının oluşturulması amaçlanmaktadır. Protokole taraf olunması bu süreçte söz sahibi olunması açısından önem arz etmektedir.

- Türkiye, Protokole taraf olmadığı için bazı mekanizmalara aktif katılım söz konusu olamamaktadır. Protokole taraf olunması durumunda, 2012 sonrası süreçte daha aktif ve etkin olarak rol alılabilecek ve Marakeş Kararı ile ülkemiz için öngörülen özel şartların daha iyi savunulması mümkün olacaktır.

- Avrupa Birliği, Protokole taraf olduğundan Protokol AB müktesebatına dahil bulunmaktadır. Aday ülkelerden, Birliğin taraf olduğu antlaşma ve protokollere en geç üyelikle birlikte olmak üzere taraf olmaları beklenmektedir.

- Amerika Birleşik Devletleri' (ABD), Protokolü imzalamış, ancak onaylamamış olduğundan Protokole taraf değildir. Bununla birlikte salımların azaltılması ya da kontrollü salım konusunda hedef tespit etmiş EK B ülkeleri arasında yer almaktadır. ABD söz konusu hedeflerin belirlenmesi müzakerelerine de katılmış olup Protokol 'ün bağlayıcı olması noktasında itirazları bulunmaktadır.

Komisyon üyeleri tarafından Protokolün onaylanmasının uygun bulunması hususunda olumlu görüşlerle birlikte Tasarının tümü ile ilgili olarak aşağıdaki hususlar belirtilmiştir:

- Protokolün onaylanmasıyla herhangi bir yükümlülük altına girilmeyeceği ve herhangi bir maliyet yüklenilmeden 2012'de söz sahibi olunabileceği hususunun irdelenmesi ve Protokolün onaylanmasının Türkiye'ye muhtemel maliyetinin çok iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle, Protokolü onaylamamış ülkelerin bu yolu seçme nedenleri değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

- Taraf olunması ile birlikte EK B listesinde yer alan taraf ülkeler arasına girilerek 2012 sonrası dönem için yapılan müzakerelere katılım sağlanabilecek ve bunun bir yükümlülük gerektirmesi durumunda bunun da yüklenilmesi gerekmektedir.

Komisyonumuz tarafından Tasarının tümü üzerinde görüşmelerin yapılması, ayrıca maddelerinin görüşülmemesi karara bağlanmıştır.

Tasarının geneli üzerindeki görüşmeler tamamlandıktan sonra Komisyonumuzun genel uygunluk görüşünün ayrışik oylarla birlikte esas komisyona bildirilmesi kabul edilmiştir.

Raporumuz Dışişleri Komisyonuna sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkanvekili	Sözcü	Üye
<i>Lütfi Elvan</i>	<i>Fazilet Dağcı Çığlık</i>	<i>Burhan Kayatürk</i>
Karaman	Erzurum	Ankara
Üye	Üye	Üye
<i>İbrahim Kavaz</i>	<i>Musa Sivacıoğlu</i>	İsmail Hakkı Biçer
Erzurum	Kastamonu	Kütahya
		(İmzada bulunamadı)
Üye	Üye	Üye
<i>Çağla Aktemur Özyavuz</i>	<i>Algan Hacaloğlu</i>	Osman Coşkunoglu
Şanlıurfa	İstanbul	Uşak
		(İmzada bulunamadı)

AYRIŞIK OY YAZISI

Tasarının kabul edilmesi durumunda ülkemiz, AB çevre müktesebatının bir parçası olan Kyoto Protokolü'ne katılacak, günümüzün en önemli sorunları arasında olan çevre ve iklim değişikliği konularında önemli bir yeri olan Protokol'e taraf ülke olacaktır. Böylece, Protokol süresi 2012 yılında bitince, bu konuda yer alacak uluslar arası müzakerelerde de söz sahibi olacaktır.

Dolayısıyla, ilke olarak Kyoto Protokolü'nü benimserken, bu önemli konunun komisyon görüşmelerinde hükümetin sadece Çevre ve Orman Bakanlığı'ndan bir genel müdür yardımcısı ve Dışişleri Bakanlığı'ndan bir uzman düzeyinde temsil edilmesinin ciddiyyetten uzak bir tutum olduğunu da belirtmek gerekir.

Hükümetin komisyonda yetersiz temsili sonucu, Protokol'ün imzalanmasının ülkemize ne gibi yükümlülükler ve maliyetler getireceğine ilişkin sorulara tatminkar yanıtlar alınamamıştır. Protokol'ün gereklerinin yerine getirilmesi konusunda hazırlıkların ne durumda olduğuna ve zamanlamasının uygunluğuna ilişkin bilgi alınamamıştır.

Komisyon toplantısına Enerji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı'ndan katılan olmadığı için, ülkemizin önemli bir enerji kaynağı olan kömürün kullanımında Protokol nedeniyle ne gibi sınırlamalar gelebileceği ve bunun enerji politikalarımızı nasıl etkileyeceği konusunda hiçbir bilgi alınamamıştır.

Yasamayı temsil eden TBMM komisyonu karşısında, yürütmeyi temsil eden hükümetin bilgi vermeyen ve umursamaz tavrı düşündürücüdür.

Osman Coşkunoglu

Uşak

Algan Hacaloğlu

İstanbul

Türkiye Büyük Millet Meclisi

(S. Sayısı: 268)

Dışışleri Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Dışışleri Komisyonu

Esas No : 1/597

Karar No: 86

9 Temmuz 2008

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Dışışleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak Bakanlar Kurulunca 4/6/2008 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan ve Başkanlıkça 6/6/2008 tarihinde tali komisyon olarak Çevre ve Avrupa Birliği Uyum Komisyonlarına esas komisyon olarak da Komisyonumuza havale edilen “Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Yönelik Kyoto Protokolüne Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı”, Komisyonumuzun 2/7/2008 tarihli 16 ncı toplantısında Dışışleri Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre Komisyonu, Devlet Planlama Teşkilatı ile Greenpeace temsilcilerinin de katılımlarıyla görüşülmüştür.

Tasarı ve gerekçesi incelendiğinde Protokol ile;

- Tarafların sürdürülebilir kalkınmayı ve Protokol kapsamındaki yükümlülüklerini gerçekleştirmek amacıyla ulusal ekonomilerinin ilgili sektörlerinde enerji verimliliğini artırmaları, sera gaz yu-takları ve haznelerinin artırılması, ağaçlandırma ve yeniden ormanlaştırma çalışmalarının ve sürdürülebilir tarım yöntemlerinin desteklenmesi, sera gazı salınımına neden olan sektörlerdeki mali teş-vik ve vergi indirimlerinin kademeli olarak azaltılması ve taşıma sektöründe sera gazı salınımlarının sınırlandırılması,

- Taraf ülkelerin 1990 yılında baz alınan ve Ek A’da belirtilen sera gazı salınımlarını 2008-2012 yılları arasında en az %5 aşağı çekmeleri,

- Protokole bağlı Ek-I taraflarının “Taraflar Konferansı”nda alınacak kararlara göre Montreal Protokolü’nce denetlenmeyen kendi ülkelerindeki sera gazları salınımlarını yıllık envanterlerine dahil etmeleri,

- Taraflar tarafından belirtilen sera gazı salınımlarına ilişkin bilgilerin Taraflar Konferansı tarafından belirtilen esaslara göre seçilecek uzmanlar tarafından gözden geçirilmesi ve ilgili ülkenin yükümlülüklerini yerine getirme derecesi ve yerine getirilmeyen yükümlülükler ve sebepleri hakkında rapor düzenlenmesi,

- Hazırlanan raporların taraf ülkelere dağıtımının yapılması ve raporların Taraflar Konferansında görüşülmesi,

- Protokol gereğince taraf ülkelerin katılımı ile toplanacak Taraflar Konferansının görevleri ve Protokol’ün amaçları çerçevesinde Taraflar Konferansının alabileceği tedbirler,

konularında düzenlemelerin öngörüldüğü anlaşılmaktadır.

Komisyonumuzda Tasarının tümü üzerinde yapılan görüşmelerde;

- Dünyada son zamanlarda konuşulan en önemli konulardan birisinin sera gazlarının dünyanın atmosferinde birikmesi sonucu oluşan iklim değişikliği ve kuraklık olduğu,

Türkiye Büyük Millet Meclisi

(S. Sayısı: 268)

- Sera gazlarının salınımının azaltılması amacıyla Birleşmiş Milletler bünyesinde yapılan çalışmalar sonucunda Kyoto Protokolü'nün 1997'de imzalandığı,
- Ülkemizin anılan dönemde Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesini imzalamasına rağmen Kyoto Protokolü'ne taraf olmadığı, ancak, Hükümet tarafından 2003 yılından itibaren Çevre ve Orman Bakanlığı başkanlığında ilgili bakanlıklar ile sivil toplum kuruluşlarının da dahil olduğu "İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu" oluşturulduğu,
- Ülkemizin Kyoto Protokolü'ne taraf olmamasına rağmen 2003 yılında İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu tarafından belirlenen hedefler doğrultusunda Sözleşmeye tarafmış gibi çalışmalarda bulunduğu ve temiz ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı amacıyla önemli projeler yürütüldüğü,
- Ülkemizin gelişmekte olan bir ülke olmasına rağmen kişi başına düşen emisyon miktarının 4,1 ton civarında bulunduğu ve bu rakamın diğer ülkelere göre düşük olduğu; bazı ülkelerde bu rakamın kişi başına 20 tonu bulduğu,
- Kyoto Protokolü'nün 2005 yılında yürürlüğe girdiği ve Avrupa Birliği dahil 181 ülkenin Protokol'e taraf olduğu,
- Protokol'ün Ek-B listesinde yer alan ülkelerin toplam sera gazı emisyonlarını 2008-2012 yılları arasında, 1990 yılı emisyonları baz alınarak, % 5 oranında azaltma taahhüdünde bulundukları,
- Protokol'ün onaylanmasının Avrupa Birliği müktesebatı içinde bulunduğu ve Avrupa Birliği'nin bir bütün olarak Protokole taraf olduğu,
- Protokole henüz taraf olmayan ülkelerin Türkiye dışında ABD, Brunai, Çad, Irak, Kazakistan, Tacikistan ve Zimbabwe olduğu,
- 181 ülke ve AB'nin taraf olduğu bir sözleşmenin ülkemiz tarafından da onaylanmasının artık kaçınılmaz olduğu,
- şeklindeki Hükümet temsilcilerinin açıklamalarını takiben Komisyon üyelerimiz tarafından;
- Tasarının gerekçesinde Kyoto Protokolü'ne taraf olmamızın gerekçesi olarak Protokol'ün Avrupa Birliği müktesebatına dahil olması ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi adaylığımızın gösterilmesinin isabetli olmadığı; Ülkemizin Protokole taraf olmasının gerekçesinin çevre ve doğayı korumak, sera gazı emisyonlarını azaltarak küresel iklim değişikliği ve onun getireceği olumsuzlukların önüne geçmek olması gerektiği,
- Ülkemizde çevre kirlenmesine neden olan faktörlerin başında termik santrallerin geldiği ve kömürle işletilen bu santrallere gerekli filtrelerin takılması gerektiği,
- Avrupa Birliği'nin yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasına büyük önem verdiği ve 2020 yılına kadar enerji üretimlerinin % 20'sini yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanmasını kararlaştırdıkları ve bu oranı sonradan % 30'a çıkardıkları, Ülkemizin ise bu alanda geç kaldığı,
- Çevreyi kirleten unsurlardan birisinin de gereğinden fazla enerji üretimini zorunlu kılan kayıp ve kaçaklar olduğu ve Ülkemizde bu oranın % 20'ler civarında olduğu, Avrupa Birliği'nde ise oranın % 4-5 civarında olduğu ve bizimde bu oranları yakalamak için gereken çabayı sarf etmemizin önemli olduğu,
- Ülkemizin Protokole taraf olmasının maliyetinin ne olduğu ve Ülkemizin Protokol kapsamında hangi yükümlülükleri üstlendiği,

- Sera gazı emisyonları salınımının en yoğun olduğu ABD'nin Protokol karşısındaki durumunun ne olduğu,

yönündeki görüş, öneri ve sorulara Hükümet temsilcileri tarafından yapılan ek açıklama ve cevaplarda;

- Kömüre dayalı enerji santrallerinin Ülkemiz için önemli olduğu ve bizim kendi kaynaklarımızı kullanmamız gerektiği, ancak, kömür santrallerinden çıkan gazların son teknoloji ile azaltılmasına yönelik çalışmaların devam ettiği,

- Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ile ilgili çalışmalara büyük önem verildiği ve bu konuyu düzenleyen kanunun 2005 yılında çıkarıldığı, 2003 sonrası dönemde 1954 yılından itibaren hidroelektrikte 13.850 megavat olan kurulu güce özel sektöre yapılan teşviklerle 20.000 megavatlık ilave sağlandığı, rüzgarda ise çok az olan kurulu güce özel sektör tarafından 12.000 megavatlık ilave kurulum için müracatta bulunduğu,

- Enerjide kayıp-kaçakların önlenmesine yönelik ciddi çalışmalar yapıldığı ve oranın % 26-27'lerden % 17-18'lere çekildiği ancak, yeterli olmadığı, özellikle iletim hatları ve trafolardan kaynaklı kayıpların önlenmesi amacıyla Hükümet tarafından ciddi kaynak ayrıldığı,

- Ülkemizin mevcut Protokol kapsamında herhangi bir yükümlülüğünün bulunmadığı, mevcut Protokolün 2008-2012 yılları için yükümlülükler getirdiği, Ülkemizde dahil diğer taraf ülkelerin 2012 sonrası dönem için yükümlülüklerinin 1-12 Aralık 2008 tarihinde Polonya ve Kasım-Aralık 2009 Kopenhag'da yapılacak toplantılar sonrasında belli olacağı,

- Ülkemizin Protokol kapsamında alacağı yükümlülüklerin henüz belli olmamasına rağmen Hükümet tarafından yapılan çalışmalarda toplam maliyetin 58 milyar Avro civarında hesaplandığı ve rakamın 1/4'ünün özel sektör tarafından karşılanacağı,

- ABD'nin Kyoto Protokolü'nün müzakerelerine baştan katıldığı ancak, Protokole taraf olmanın ülke ekonomisinde % 3-5 küçülmeye neden olacağı yönünde bir söylemin gündeme gelmesi üzerine müzakerelerden çekildiği,

- ABD'nin müzakerelerden çekilmesine rağmen-müzakerelere katılması nedeniyle- salınım azaltma hedefine Protokolün Ek-B'sinde yer verildiği ve Protokolü imzaladığı ancak onaylamadığı, ifade edilmiştir.

Tasarının tümü üzerindeki görüşmelerin ardından Tasarı ve gerekçesi Komisyonumuzca da benimsenerek maddelerin görüşülmesine geçilmiştir.

Tasarının 1 inci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 2 nci maddesinde yürürlük ve yürütme maddesi birlikte düzenlenmiş, ancak, günümüze kadar yapılan Meclis uygulamalarında yürürlük ve yürütme maddelerinin tek bir maddede düzenlenmesine rastlanmadığı için verilen önergelerin kabulüyle yürürlük maddesi 2 nci ve yürütme maddesi de 3 üncü madde olarak Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Tasarının tümü yapılan değişikliklerle oya sunulmuş ve Komisyonumuzca oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Komisyon üyelerinden Manisa Milletvekili Mehmet Çerçi ve Hatay Milletvekili Fevzi Şanverdi'nin Komisyon raporu üzerine özel sözcüler olarak atanması Komisyon tarafından kabul edilmiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan <i>H. Murat Mercan</i> Eskişehir	Başkanvekili <i>Mehmet Ceylan</i> Karabük	Üye <i>Fevzi Şanverdi</i> Hatay (Bu raporun özel sözcüsü)
Üye <i>Mehmet Çerçi</i> Manisa (Bu raporun özel sözcüsü)	Üye <i>Zeynep Dağı</i> Ankara	Üye <i>Onur Öymen</i> Bursa
Üye <i>Şükrü Mustafa Elekdağ</i> İstanbul	Üye <i>İlhan Kesici</i> İstanbul	Üye <i>Canan Arıtman</i> İzmir
Üye <i>Abdurrezzak Erten</i> İzmir	Üye <i>Hüseyin Tuğcu</i> Kütahya	Üye <i>Mehmet Şahin</i> Malatya
Üye <i>Gönül Bekin Şahkulubey</i> Mardin	Üye <i>Mustafa Kuş</i> Şanlıurfa	Üye <i>Necip Taylan</i> Tekirdağ

HÜKÜMETİN TEKLİF ETTİĞİ METİN

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İKLİM DEĞİ-
ŞİKLİĞİ ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİNE YÖ-
NELİK KYOTO PROTOKOLÜNE KATIL-
MAMIZIN UYGUN BULUNDUĞUNA
DAİR KANUN TASARISI**

MADDE 1- (1) “Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Yönelik Kyoto Protokolü”ne katılmamız uygun bulunmuştur.

MADDE 2- (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

DIŞİŞLERİ KOMİSYONUNUN
KABUL ETTİĞİ METİN

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İKLİM DEĞİ-
ŞİKLİĞİ ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİNE YÖ-
NELİK KYOTO PROTOKOLÜNE KATIL-
MAMIZIN UYGUN BULUNDUĞUNA
DAİR KANUN TASARISI**

MADDE 1- Tasarının 1 inci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

MADDE 2- (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3- (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Recep Tayyip Erdoğan

Başbakan

Devlet Bak. ve Başb. Yrd.

C. Çiçek

Devlet Bakanı

M. Aydın

Devlet Bakanı

N. Çubukçu

Adalet Bakanı

M. A. Şahin

Dışişleri Bakanı V.

B. Atalay

Bayındırlık ve İskân Bakanı

F. N. Özak

Tarım ve Köyişleri Bakanı

M. M. Eker

En. ve Tab. Kay. Bakanı

M. H. Güler

Devlet Bak. ve Başb. Yrd.

H. Yazıcı

Devlet Bakanı

M. Başesgioğlu

Devlet Bakanı V.

N. Çubukçu

Millî Savunma Bakanı

M. V. Gönül

Maliye Bakanı V.

M. Z. Çağlayan

Sağlık Bakanı

R. Akdağ

Çalışma ve Sos. Güv. Bakanı

F. Çelik

Kültür ve Turizm Bakanı

E. Günay

Devlet Bak. ve Başb. Yrd.

N. Ekren

Devlet Bakanı V.

M. V. Gönül

Devlet Bakanı

M. S. Yazıcıoğlu

İçişleri Bakanı

B. Atalay

Millî Eğitim Bakanı

H. Çelik

Ulaştırma Bakanı

B. Yıldırım

Sanayi ve Ticaret Bakanı

M. Z. Çağlayan

Çevre ve Orman Bakanı V.

F. N. Özak

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİNE YÖNELİK KYOTO PROTOKOLÜ

Bu Protokolün Tarafları,

Bundan sonra "Sözleşme" olarak anılacak olan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine katılan Taraflar olup,

2. Maddede belirtildiği gibi Sözleşmenin nihai amacını takip ederek,

Sözleşme'nin şartlarını göz önünde tutarak,

Sözleşme'nin 3. Maddesinin idaresinde,

Sözleşme'ye katılan Taraflar Konferansı'nın ilk oturumunda alınan 1/CP.1 kararı ile kabul edilen Berlin Buyruğu'na göre,

aşağıdaki konularda görüş birliğine varmışlardır:

1. MADDE

Bu Protokolün amacı bakımından, Sözleşme'nin 1. Maddesinde bulunan tanımlar uygulanacaktır. Buna ek olarak:

1. "Taraflar Konferansı", Sözleşme'ye katılan Tarafların Konferansıdır.
2. "Sözleşme", 9 Mayıs 1992 tarihinde New York'ta kabul edilen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesidir.
3. "Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli", Dünya Meteoroloji Örgütü ve Birleşmiş Milletler Çevre Programının ortak katılımıyla 1988'de oluşturulan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli.
4. "Montreal Protokolü", 16 Eylül 1987'de Montreal'de kabul edilen ve Ozon Tabakasını İncelten Maddelerle İlgili Protokol olup, daha sonra tanzim ve tadil edilmiştir.
5. "Mevcut ve Oy Kullanan Taraflar", Sözleşmede bulunan ve olumlu ya da olumsuz oy kullanan ülkelerdir.
6. "Taraflar", metinde başka şekilde belirtilmedikçe bu Protokole Taraf olan anlamındadır.
7. "Ek-I Tarafı", Sözleşmenin Ek-I Listesinde yer alan Taraf ya da değişiklik olabilirse Sözleşmenin 4. Maddesinin 2(g) paragrafı gereği bildirimde bulunan Taraf anlamındadır.

2. MADDE

1. Ek-I Tarafları, sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek amacıyla, 3. Maddedeki sayısallaştırılmış salım sınırlandırması ve azaltım yükümlülüklerinin yerine getirilmesi için şunları yapacaktır:

- (a) Ulusal koşullarla uyumlu olarak, aşağıdaki politika ve önlemleri yürütecek ve diğerlerini özenle hazırlayacaktır:
 - (i) Ulusal ekonominin ilgili sektörlerinde enerji verimliliğinin artırılması;
 - (ii) İlgili uluslararası çevre anlaşmalarındaki yükümlülükleri dikkate alarak, Montreal Protokolünce denetlenmeyen sera gazlarının yutakları ve haznelerinin artırılması ve korunması, sürdürülebilir orman yönetimi uygulamaları, ağaçlandırma ve yeniden ormanlaştırma çalışmalarının desteklenmesi;

- (iii) İklim değişikliği değerlendirmeleri ışığında sürdürülebilir tarım yöntemlerinin desteklenmesi;
 - (iv) Yeni ve yenilenebilir enerji kaynakları, karbondioksiti gideren teknolojiler ile çevre dostu ileri ve yenilikçi teknolojilerin desteklenmesi, geliştirilmesi ve kullanımının artırılması ile ilgili araştırma yapılması;
 - (v) Sera gazı salımlarına neden olan tüm sektörlerde, Sözleşmenin amacına ve piyasa araçlarının uygulanmasına aykırı tüm piyasa uyumsuzlukları, mali teşvikler, vergi ve gümrük istisnalarını kademeli olarak azaltma ya da sona erdirmeye;
 - (vi) Montreal Protokolü'nce denetlenmeyen sera gazları salımını sınırlayan ya da azaltan politika ve önlemleri teşvik etmeyi amaç edinen ilgili sektörlerde uygun reformların desteklenmesi;
 - (vii) Montreal Protokolü'nce denetlenmeyen taşıma sektöründeki sera gazları salımlarının sınırlandırılması ve/ya da azaltılması ile ilgili önlemler;
 - (viii) Hem atık yönetiminde geri kazanım ve kullanım hem de enerji üretimi, nakli ve dağıtımı yoluyla metan salımının sınırlandırılması ya da azaltılması.
- (b) Sözleşmenin 4. Maddesinin 2(e) (i) paragrafına uygun olarak bu maddede kabul edilen politika ve önlemlerin bireysel ya da bileşik etkinliğini artırmak için diğer Taraflarla işbirliği yapacaktır. Bu işbirliği oluşumuna kadar bu Taraflar; karşılaştırılabilirlik, şeffaflık ve etkinliklerinin iyileştirilmesi yollarının geliştirilmesi dahil olmak üzere, bu politika ve önlemlerle ilgili deneyim paylaşımı ve bilgi alışverişi konularında adım atacaklardır. Bu Protokol'ün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı, ilgili tüm bilgileri dikkate alarak ilk oturumunda ya da daha sonra mümkün olduğunda böyle bir işbirliğini kolaylaştırma yollarını değerlendirecektir.

2. Ek-I Tarafları, sırasıyla Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü ve Uluslararası Denizcilik Örgütü ile birlikte çalışarak, havacılık ve depo yakıtlarından kaynaklanan ve Montreal Protokolü'nce denetlenmeyen sera gazları salımlarının sınırlandırılması ya da azaltılmasını takip edeceklerdir.

3. Ek-I Tarafları; iklim değişikliğinin olumsuz etkileri, uluslararası ticarete olan etkileri ve gelişmekte olan ülkelere özellikle 4. Maddenin 8. ve 9. paragraflarında açıklanan diğer Taraf ülkelere olan sosyal, çevresel ve ekonomik etkiler dahil olmak üzere, Sözleşmenin 3. Maddesini göz önünde tutarak, olumsuz etkileri en aza indirecek şekilde bu maddedeki politika ve önlemleri yürütme konusunda çaba göstereceklerdir. Bu Protokol'ün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı, bu paragraftaki şartların yerine getirilmesini desteklemek amacıyla, uygun bir şekilde harekete geçebilir.

4. Bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı, farklı ulusal koşullar ve potansiyel etkileri göz önünde tutarak, yukarıda 1(a) paragrafındaki politika ve önlemlerden birini koordine etmenin yararlı olacağına karar verirse, bu politika ve önlemlerin koordinasyonun oluşturulmasına ait yol ve araçları değerlendirecektir.

3. MADDE

1. Ek-I Tarafları, bu maddedeki koşullara göre, salımların 2008-2012 yılı arasındaki dönemdeki 1990 yılındaki düzeyinin en az % 5 aşağısına indirileceği görüşüyle, Ek-B'de kayıtlı sayısallaştırılan salım sınırlandırmaları ve azaltım yükümlülüklerine göre hesaplanan, Ek-A'da sıralanan sera gazlarının insan kökenli toplam karbondioksit eşdeğeri salımlarının, bireysel ya da ortak olarak, ayrılmış miktarları aşmayacağını temin edeceklerdir.

2. Ek-I Taraflarından her biri, 2005 yılına kadar bu protokoldeki yükümlülüklerini yerine getirmede gösterilebilir bir ilerleme kaydetmiş olacaktır.

3. Her yükümlülük döneminde, karbon stoklarında doğrulanabilir değişiklikler olarak ölçülen ve 1990 yılından itibaren doğrudan insan etkisiyle arazi kullanımındaki değişim ile ormanlaştırma, yeniden ormanlaştırma ve ormansızlaşma ile sınırlı ormancılık etkinlikleri sonucu sera gazlarının kaynaklarca salımı ve yutaklarca uzaklaştırılmasındaki net değişiklikler, Ek-I Taraflarının bu maddedeki yükümlülüklerini karşılamada kullanılacaktır. Bu etkinliklere bağlı sera gazlarının kaynaklarca salımı ve yutaklarca uzaklaştırılması şeffaf ve doğrulanabilir bir şekilde bildirilecek ve 7. ve 8. Maddelere göre gözden geçirilecektir.

4. Bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansının ilk oturumundan önce, Ek-I Tarafları Bilimsel ve Teknik Danışma Yardımcı Organı tarafından değerlendirilmek üzere, 1990'daki karbon stokları seviyesini belirlemek ve sonraki yıllarda karbon stoklarında meydana gelen değişiklikleri tahmin edebilmek amacıyla veri sağlayacaktır. Bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı, ilk oturumunda ya da daha sonra mümkün olduğunda, belirsizlikler, bildirimde şeffaflık, doğrulanabilirlik, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin metodolojik çalışmaları ve 5. Maddeye göre Bilimsel ve Teknik Danışma Yardımcı Organı tarafından sunulan tavsiye ve Taraflar Konferansının kararlarını dikkate alarak; tarım toprakları, arazi kullanımındaki değişim ve ormancılık gruplarında sera gazlarının kaynaklarca salımı ve yutaklarca uzaklaştırılmasındaki değişikliklerle ilgili ek insan kaynaklı etkinliklerinin hangilerinin, ne şekilde Ek-I Tarafları için ayrılmış miktarlara eklenmesi ya da çıkarılmasına yönelik usullere ve kurallara dair karar verecektir. Bu karar, ikinci ve diğer yükümlülük dönemlerinde de geçerli olacaktır. Taraflar, insan kaynaklı bu ek etkinliklerle ilgili böyle bir kararı, bu etkinliklerin 1990'dan itibaren yürürlükte olması şartıyla, ilk yükümlülük döneminde uygulama konusunda seçimi yapabilecektir.

5. Taraflar Konferansı'nın ikinci oturumundaki 9/CP.2 kararına göre temel yıl ya da dönemi belirlenmiş piyasa ekonomisine geçiş sürecinde olan Ek-I Tarafları, bu maddedeki yükümlülüklerini yerine getirmede o temel yıl ya da dönemi kullanacaklardır. Ayrıca Sözleşmesin 12. Maddesindeki ilk ulusal bildirimini henüz yerine getirmemiş ve piyasa ekonomisine geçiş sürecinde olan Ek-I'deki diğer bir Taraf, bu maddedeki yükümlülüklerini yerine getirmek için 1990 yılı dışında tarihsel bir temel yıl ya da dönem kullanma niyetini bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansına bildirebilir. Bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı böyle bir bildirim hususunda gerekli kararı verecektir.

6. Bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı tarafından, Sözleşmenin 4. Maddesinin 6. Paragrafını dikkate alarak; bu maddelerin dışında, bu protokoldeki yükümlülüklerinin yerine getirilmesi için piyasa ekonomisine geçiş sürecindeki Ek-I Taraflarına, belirli bir ölçüde esneklik sağlanabilecektir.

7. Sayısallaştırılan salım sınırlandırması ve azaltımına ait ilk yükümlülük dönemi olan 2008-2012 yılları arasında, Ek-I Taraflarından her biri için ayrılmış miktar, Ek-A'da sıralanan insan kaynaklı toplam karbondioksit eşdeğeri sera gazlarının salımlarının, Ek-B'de verilen, 1990 yılı ya da temel yıl ya da yukarıdaki 5. Paragrafa göre belirlenen döneminin, yüzde değerinin beşle çarpılmasına eşit olacaktır. Ek-I Tarafları, arazi kullanım değişiklikleri ve ormancılık etkinliklerinden kaynaklanan sera gazlarının salımlarının farkı, net bir kaynak olması halinde bu farkı 1990 yılındaki insan kökenli toplam karbondioksit eşdeğeri sera gazı salımlarına ekleyecek, uzaklaştırma olması halinde bu farkı 1990 yılındaki insan kökenli toplam karbondioksit eşdeğeri sera gazı salımlarından çıkaracaktır.

8. Ek-I Tarafları, yukarıdaki 7. Paragrafta verilen hesaplama amacıyla hidroflorokarbon, perflorokarbon ve kükürt heksaflorür için 1995 yılını temel yıl olarak kullanabilir.

9. Ek-I Taraflarının sonraki dönemler için yükümlülükleri, 21. Maddenin 7. Paragrafındaki şartlara göre kabul edilecek olan, bu protokoldeki Ek-B'ye ait değişikliklerle yapılacaktır. Bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı, yukarıda 1. Paragrafta belirtilen ilk

yükümlülük döneminin bitiminden en az yedi yıl önce bu yükümlülükleri değerlendirmeye başlayacaktır.

10. 6. ya da 17. Maddelerdeki şartlara göre bir Tarafın diğerinden aldığı herhangi bir salım azaltım birimi ya da ayrılmış miktarın bir kısmı, alan Taraf için belirlenen miktara ilave edilecektir.

11. 6. ya da 17. Maddelerdeki şartlara göre bir Tarafın diğerine verdiği herhangi bir salım azaltım birimi ya da kararlaştırılan miktarın bir kısmı, veren Taraf için belirlenen miktardan düşülecektir.

12. 12. Maddenin şartlarına göre bir Tarafın diğer bir Taraftan aldığı onaylanmış salım azaltımları, alan Taraf için kararlaştırılan miktara eklenecektir.

13. Bir Ek-I Tarafının salımları bir yükümlülük döneminde bu Maddede belirlenen miktarların altındaysa, bu fark ilgili Tarafın isteği üzerine sonraki yükümlülük dönemlerinde O Taraf için kararlaştırılan belirlenmiş miktara eklenecektir.

14. Ek-I Taraflarından her biri, gelişmekte olan Taraf ülkeler ve özellikle Sözleşmenin 4. Maddesinin 8. ve 9. Paragraflarında tanımlanan ülkeler üzerine olan olumsuz sosyal, çevresel ve ekonomik etkileri asgariye indirecek şekilde yukarıda 1. Paragrafta sözü geçen yükümlülükleri yerine getirmek için gayret gösterecektir. Bu paragrafların yürütülmesi hususunda Taraflar Konferansı'nın ilgili kararları ile aynı doğrultuda olmak üzere, bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı, bu paragraflarda atıfta bulunulan Taraflar üzerine iklim değişikliğinin olumsuz etkileri ve/ya da tepki önlemlerinin etkilerinin en aza indirilmesi için gerekli olan etkinliklerin neler olduğunu ilk oturumunda değerlendirecektir. Görüşme edilecek konu başlıkları arasında mali kaynak sağlanması, sigorta ve teknoloji transferi yer alacaktır.

4. MADDE

1. 3. Maddedeki yükümlülükleri ortak yerine getirme kararı almış olan Ek-I Tarafları, Ek-A'da sıralanan toplam bileşik insan kaynaklı toplam karbondioksit eşdeğeri sera gazı salımlarının, Ek-B'de verilen sayısallaştırılan salım sınırlandırması ve azaltım yükümlülükleri ile 3. Maddedeki şartlara göre hesaplanan ayrılmış miktarları aşmaması şartıyla bu yükümlülükleri yerine getirmiş olduğu varsayılacaktır. Anlaşmaya varan Taraflardan her birine tahsis edilen salım düzeyinin sınırları o anlaşmada belirlenecektir.

2. Böyle bir anlaşmaya varan Taraflar, bu Protokolün onaylanma, kabul, uygun bulma ve kabılma belgelerinin sunulması tarihinde anlaşma şartlarını Sekreteryaya bildireceklerdir. Sekreteryaya Sözleşmeye imza koyan ve taraf olan ülkeleri anlaşma şartları hakkında sırayla bilgilendirecektir.

3. Bu anlaşma 3. Maddenin 7. Paragrafında belirtilen yükümlülük dönemi boyunca yürürlükte kalacaktır.

4. Ortak hareket eden Taraflar, bir bölgesel ekonomik entegrasyon örgütünün çerçeve çalışmasında bulunur ve bu örgütle birlikte olursa, bu Protokolün kabulünden sonra örgüt içeriğindeki herhangi bir değişiklik bu Protokoldeki mevcut yükümlülükleri etkilemeyecektir. Örgüt içeriğindeki değişiklik sadece değişikliği takiben kabul edilen 3. Maddedeki yükümlülüklerin amacı açısından uygulanacaktır.

5. Toplam bileşik salım azaltım seviyesine ulaşmada böyle bir anlaşmaya katılan Taraflarca bir başarısızlık söz konusu olduğunda, bu anlaşmaya katılan Taraflardan her biri anlaşmada sınırlan belirlenen kendi salım seviyelerinden sorumlu olacaklardır.

6. Ortak hareket eden Taraflar, bu Protokole Taraf olan bir bölgesel ekonomik entegrasyon örgütünün çerçeve çalışmasında bulunur ve bu örgütle birlikte olursa, toplam bileşik salım azaltım seviyesini elde etmede bir başarısızlık söz konusu olduğunda, bölgesel ekonomik entegrasyon örgütünün üye ülkelerinin her biri tek tek ve 24. Maddeye göre hareket eden bölgesel ekonomik entegrasyon örgütüyle birlikte, bu maddede bildirildiği şekliyle kendi salım seviyelerinden sorumlu olacaklardır.

5. MADDE

1. Ek-I Tarafları, ilk yükümlülük döneminin başlamasından önceki bir yıldan geç olmamak üzere, Montreal Protokolünce denetlenmeyen kaynaklardan gelen insan kökenli sera gazlarının salımları ve uzaklaştırılmalarının tahmini için ulusal bir sistem kuracaklardır . Aşağıdaki 2. Paragrafta belirlenen yöntemleri kapsayacak olan bu ulusal sistemler için gerekli esaslar, bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansının ilk oturumunda karara bağlanacaktır.
2. Montreal Protokolünce denetlenmeyen kaynaklardan gelen insan kökenli sera gazlarının kaynaklarca salımlarının ve yutaklarca uzaklaştırılmalarının tahmininde, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli tarafından kabul edilen ve Taraflar Konferansının üçüncü oturumunda kabul edilen yöntemler kullanılacaktır. Bu yöntemlerin kullanılmadığı yerlerde, uygun düzenlemeler bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansının ilk oturumunda karar alınan yöntemlere göre yapılacaktır. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli çalışmaları ile beraber Bilimsel ve Teknolojik Danışma Yardımcı Organınca sunulan tavsiyeler esas olmak üzere, bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı, Taraflar Konferansının ilgili kararlarını dikkate alarak, bu yöntem ve düzenlemeleri düzenli olarak yeniden gözden geçirecek ve uygun şekilde değişiklikler yapacaktır. Yöntem ve düzenlemelere ait herhangi bir değişiklik, bu değişiklik sonrası kabul edilen bir yükümlülük dönemine göre yalnızca 3. Maddedeki yükümlülüklerle olan uyumluluğu araştırmak amacıyla kullanılacaktır.
3. Ek-A'da listelenen insan kökenli sera gazlarının kaynaklarca salımlarının ve yutaklarca uzaklaştırılmalarının küresel ısınma potansiyellerinin hesaplanmasında Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli tarafından kabul edilen ve Taraflar Konferansının üçüncü oturumunda kabul edilen yöntemler kullanılacaktır. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli çalışmaları, *inter alia*, ve Bilimsel ve Teknolojik Danışma Yardımcı Organınca sunulan tavsiyeler esas olmak üzere, bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı, Taraflar Konferansının ilgili kararlarını dikkate alarak sera gazlarının her birinin küresel ısınma potansiyelini düzenli olarak gözden geçirecek ve uygun şekilde düzeltmeler yapacaktır. Küresel ısınma potansiyeline ait herhangi bir düzeltme, bu düzeltme sonrası kabul edilen bir yükümlülük dönemine uygun olarak yalnızca 3. Maddedeki yükümlülüklerle uygulanacaktır.

6. MADDE

1. 3. Maddedeki yükümlülükleri karşılamak amacıyla, Ek-I'deki bir Taraf aşağıdakileri sağlamak koşuluyla, herhangi bir ekonomi sektöründe sera gazlarının kaynaklarca salımı ya da yutaklarca uzaklaştırılmasını amaçlayan projelerden elde edilen salım azaltım birimlerini diğer bir Tarafa verebilir ya da ondan alabilir:
 - (a) Projenin müdahil Tarafların onayının alınması;
 - (b) Projenin sera gazlarının kaynaklarca salımını azaltması ya da yutaklarca uzaklaştırılmasını artırma yönünde, ek bir katkı sağlaması;
 - (c) 5. ve 7. Maddelerdeki yükümlülüklerle uygun olmaması halinde herhangi bir salım azaltım birimi alınamaz;
 - (d) Salım azaltım birimlerinin alınması, 3. Maddedeki yükümlülükleri karşılamak amacıyla yapılan ülke içi faaliyetlere bir ek olacaktır.
2. Bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı, doğrulama ve bildirme prensipleri dahil olmak üzere bu maddenin yürütülmesi için gerekli prensipleri tutuzlikle ortaya koyacaktır.

3. Ek-I Tarafları kendi sorumluluğu altında, bu maddedeki salım azaltım birimlerinin oluşturulması, bir başkasına verilmesi ya da alınmasına yönelik faaliyetlerde yasal kuruluşları yetkili kılabilir.

4. 8. Maddenin ilgili şartlarına göre, bu maddede atıfta bulunulan isteklerin Ek-I Tarafları tarafından yürütülmesine dair bir sorun belirlenirse; salım azaltım birimlerinin verilmesine ve alınmasına, böyle bir birimin bir Tarafça 3. Maddedeki yükümlülüklerini karşılamada kullanılmaması şartıyla, sorun tespit edildikten sonra uyum hususu çözülene dek devam edilebilir.

7. MADDE

1. Ek-I Tarafları, aşağıdaki 4. Paragrafa göre belirlenecek olan ve 3. Madde ile uyumluluğu sağlamak amacıyla gerekli ilave bilgileri, Taraflar Konferansının ilgili kararlarına göre beyan edilen ve Montreal Protokolünce denetlenmeyen sera gazlarının kaynaklarca salımını ya da yutaklarca uzaklaştırılmasını yıllık envanterine dahil edecektir.

2. Ek-I Tarafları, aşağıdaki 4. Paragrafa göre belirlenecek olan ve bu Protokoldeki yükümlülüklerle olan uyumluluğu göstermek için gerekli ilave bilgileri Sözleşmenin 12. Maddesinde belirtilen ulusal bildirimine dahil edecektir.

3. Ek-I Tarafları, bu Protokol ilgili Taraf için yürürlüğe girdikten sonraki yükümlülük döneminin ilk yılı için Sözleşmede yerine getirilmesi gereken ilk envanter ile başlayarak, yukarıdaki 1. Paragrafta istenen bilgileri bildirecektir. Her bir Taraf, bu Protokol kendisi için yürürlüğe girdikten ve aşağıdaki 4. Paragrafta verildiği şekliyle prensipleri kabul ettikten sonra, Sözleşmede yerine getirilmesi gereken ilk ulusal bildirim için bir parçası olarak yukarıdaki 2. Paragrafta istenen bilgileri bildirecektir. Bu maddede istenilen bilgilerin daha sonraki bildirim sıklığı Taraflar Konferansınca karara bağlanan ulusal bildirimlerin sunulması için kullanılacak takvim dikkate alınarak, bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansınca belirlenecektir.

4. Bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı, Taraflar Konferansınca kabul edilen Ek-I Taraflarının ulusal bildirim hazırlığı için belirlenen esasları dikkate alarak, bu maddede istenen bilgilerin hazırlanması için gerekli esasları ilk oturumunda alacak ve ondan sonra periyodik olarak gözden geçirecektir. Bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı ayrıca, ilk yükümlülük döneminden önce kararlaştırılan miktarların hesaplanması için gerekli usulleri de karara bağlayacaktır.

8. MADDE

1. Ek-I Taraflarının bildirdiği 7. Maddedeki bilgiler Taraflar Konferansının ilgili kararlarını izleyerek ve aşağıdaki 4. Paragrafta bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansınca bu amaç için kabul edilen esaslara göre uzman gözden geçirme ekibi tarafından gözden geçirilecektir. Ek-I Tarafları 7. Maddenin 1. Paragrafı gereği bildirdiği bilgiler, salım envanterleri ile ayrılmış miktarların yıllık derlenmesi ve hesaplanmasının bir parçası olarak gözden geçirilecektir. Buna ek olarak, Ek-I Tarafları 7. Maddenin 2. Paragrafı gereği bildirdiği bilgiler, bildirimlerin değerlendirilmesinin bir parçası olarak gözden geçirilecektir.

2. Taraflar Konferansının bu amaç için ortaya koyduğu esaslara göre Sözleşmedeki Taraflarca ve uygun görüldüğünde Hükümetlerarası örgütlerce aday gösterilenlerden seçilecek uzmanlardan oluşacak Uzman gözden geçirme ekiplerinin eşgüdümü Sekreteryaya tarafından sağlanacaktır.

3. İnceleme süreci, bu Protokolün bir Tarafça yürütülmesine yönelik tüm noktaların tam ve kapsamlı bir değerlendirmesini içerecektir. Uzman gözden geçirme ekipleri, ilgili Tarafın yükümlülüklerinin yürütülmesini değerlendirerek ve yükümlülüklerin gerçekleştirilmesindeki potansiyel sorunlar ile etkili olan faktörleri belirleyerek bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansına bir rapor hazırlayacaktır. Bu raporların Sözleşmeye katılması

Taraflara dağıtımını Sekreteryaya tarafından yapılacaktır. Sekreteryaya, bu Protokol'ün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı'na yapılacak daha ileri bir değerlendirme için bu raporlarda belirtilen yürütme sorunlarını liste haline getirecektir.

4. Bu Protokol'ün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı, Taraflar Konferansı'nın ilgili kararlarını göz önünde tutarak uzman gözden geçirme ekiplerince bu Protokol'ün yürütülmesinin incelenmesine dair esasları ilk oturumunda kabul edecek ve daha sonra düzenli olarak gözden geçirecektir.

5. Bu Protokol'ün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı, Yürütme Yardımcı Organı ve uygun görülürse, Bilimsel ve Teknolojik Danışma Yardımcı Organı'nın desteğiyle şu noktaları değerlendirecektir:

- (a) 7. Madde gereği Taraflarca bildirilen bilgiler ve bu maddede istenenlerle ilgili uzman gözden geçirme raporları;
- (b) Taraflarca ortaya konulan sorunlar gibi yukarıdaki 3. Paragrafta Sekreteryaya tarafından listelenen yürütme sorunları.

6. Yukarıdaki 5. Paragrafta atıfta bulunulan bilgilerin değerlendirilmesine göre, bu Protokol'ün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı bu Protokol'ün yürütülmesine dair gerek duyulan herhangi bir konu hakkında kararlar alacaktır.

9. MADDE

1. Bu Protokol'ün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı, konu ile ilgili teknik, sosyal ve ekonomik bilgiler gibi iklim değişikliği ve etkilerine ait mevcut bilimsel bilgi ve değerlendirmelerin ışığında, bu Protokolü düzenli olarak gözden geçirecektir. Bu değerlendirmeler, Sözleşmedeki ilgili görüşlerle ve özellikle Sözleşmenin 4. Maddesinin 2(d) paragrafınca ve 7. Maddesinin 2(a) paragrafınca istenenlerle eşgüdüm içerisinde yürütülecektir. Bu görüşler esas alınarak, bu Protokol'ün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı uygun eylemi gerçekleştirecektir.

2. İlk değerlendirme, bu Protokol'ün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı'nın ikinci oturumunda yer alacaktır. Daha sonrakiler düzenli aralıklarla ve uygun zamanda yapılacaktır.

10. MADDE

Tarafların hepsi, ortak fakat farklılaşmış sorumluluklarını ve özgün ulusal ve bölgesel kalkınma önceliklerini, amaçlarını ve koşullarını dikkate alarak, Ek-I Dışı Taraflar için yeni bir yükümlülük ortaya koymadan ve Sözleşmenin 4. Maddesinin 1. Paragrafındaki mevcut yükümlülükleri onaylayarak ve Sözleşmenin 4. Maddesinin 3., 5. ve 7. Paragraflarını göz önünde tutarak, sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirebilmek için bu yükümlülüklerin yerine getirilmesindeki ilerlemeye devam ederek, şunları yapacaklardır:

- (a) Uygun ve mümkün olabildiğince ulusal ölçekte, ve uygun olan yerde yerel ölçekte, Taraflar Konferansı'na kabul edilen ulusal bildirim hazırlığına ait esaslara göre hazırlanan Montreal Protokolü'nce denetlenmeyen sera gazlarının kaynaklarca salımı ya da yutaklarca uzaklaştırılmasına ait ulusal envanterlerin hazırlanması ve düzenli güncelleşmesi için, Taraflar Konferansı'na kararlaştırılacak olan karşılaştırılabilir yöntemleri kullanarak, salım faktörlerinin, her bir Tarafın sosyoekonomik şartlarını yansıtan etkinlik verilerinin ya da modellerinin iyileştirilmesi için maliyet-etkin bölgesel programlar kurulumak;

- (b) İklim değişikliğini azaltıcı önlemleri ve iklim değişikliğine yeterince uyum sağlayıcı önlemleri içeren ulusal ve uygun olan yerde bölgesel programlar yapmak, yürütmek, yayımlamak ve düzenli olarak güncellemek;
- (i) Bu programlar, *inter alia*, enerji, ulaşım ve sanayi sektörlerine yönelik, aynı zamanda tarım, ormancılık ve atık yönetimi sektörleri ile de ilgili olacaktır. Ayrıca arazi planlamasının iyileştirilmesine yönelik uyum teknolojileri ve yöntemler, iklim değişikliğine olan uyumu artıracaktır.
- (ii) Ek-I Tarafları, 7. Maddeye göre ulusal programlarını dahil ederek bu Protokoldeki faaliyetle ilgili bilgileri bildirecektir; Diğer Taraflar, iklim değişikliği ve olumsuz etkilerinin ifade edilmesine katkıda bulunduğu inandığı önlemleri içeren programlarla ilgili ve sera gazlarının kaynaklarca salımının azaltılması ya da yutaklarca uzaklaştırılmasının artırılması, kapasite geliştirme ve uyum önlemlerini içeren bilgileri ulusal bildirimlerine dahil etmeye çalışacaklardır.
- (c) Özellikle gelişmekte olan ülkelerde çevre konusunda önemli teknolojilerin, bilgi birikimlerinin, uygulamaların ve iklim değişikliği ile ilgili süreçlerin geliştirilmesi, uygulanması ve yaygınlaştırılmasına ilişkin etkin yöntemler ile buna ek olarak kamunun sahip olduğu ya da ülkede mevcut çevre konusundaki önemli teknolojilerin etkin transferi için gerekli olan politika ve programların belirlenmesi ve çevre konusunda önemli teknolojileri transfer etmek, onlara erişimi artırmak ve desteklemek için özel sektöre bir ortam oluşturma noktalarında desteklenmesi için işbirliği yapmak ve uygun görülürse, bunların transferini ya da bunlara erişilmesini desteklemek, sağlamak ve finanse etmek için uygulanabilir adımlar atmak
- (d) Bilimsel ve teknik araştırmalarda işbirliği yapmak; iklim sistemi, iklim değişikliğinin olumsuz etkileri ve farklı tepki stratejilerinin ekonomik ve sosyal sonuçlarına yönelik belirsizlikleri azaltmak için veri arşivleri ile sistematik gözlem sistemlerinin geliştirilmesini ve sürdürülmesini desteklemek ve Sözleşmenin 5. Maddesini göz önünde tutarak uluslararası ve hükümetlerarası çabalara, programlara, araştırma ve sistematik gözlem konularındaki oluşumlara katılma imkanlarının ve içsel kapasitelerin geliştirilmesine ve güçlendirilmesini desteklemek;
- (e) Uluslararası düzeyde, uygun olan yerlerde mevcut organları kullanarak, özellikle gelişmekte olan ülkeler için ulusal kapasite gelişiminin güçlendirilmesi, özellikle insan ve kurumsal kapasitelerinin ve bu alanda uzman olarak yetişecek personelin değişimi ve görevlendirilmesi konularında işbirliği yapmak ve destek sağlamak; iklim değişikliği ile ilgili bilgilere halkın ulaşımını ve ulusal düzeyde bir kamu bilincinin oluşumunu sağlamak Sözleşmenin 6. Maddesi dikkate alınarak, Sözleşmedeki ilgili organlar aracılığıyla bu etkinliklerin yürütülmesi için uygun yöntemler geliştirilecektir.
- (f) Taraflar Konferansı'nın ilgili kararlarına göre, bu madde takip edilerek yürütülen program ve faaliyetlerle ilgili bilgileri ulusal bildirimlerine dahil etmek;
- (g) Sözleşmenin 4. Maddesinin 8. Paragrafına göre bu maddedeki yükümlülüklerin yerine getirilmesi hususunda gereken özeni göstermek.

11. MADDE

10. Maddenin yürütülmesinde, Taraflar Sözleşmenin 4. Maddesinin 4.,5.,7.,8. ve 9. Paragraflarındaki koşulları dikkate alacaklardır.
- Sözleşmenin Ek-II Listesindeki gelişmiş Taraf ülkeler ve diğer gelişmiş Taraf ülkeler Sözleşmenin 4. Maddesinin 3. Paragrafındaki ve 11. Maddesindeki şartlara göre ve Sözleşmenin mali düzeneğinin yönetilmesinden sorumlu kuruluş ya da kuruluşlar aracılığıyla, Sözleşmenin 4. Maddesinin 1. Paragrafının yürütülmesi çerçevesinde, aşağıdaki noktaları yerine getireceklerdir.

- (a) 10. Maddenin (a) alt paragrafında yer alan Sözleşmenin 4. Maddesinin 1(a) paragrafındaki mevcut yükümlülüklerin yürütülmesinde yol kat edilirken, gelişmekte olan taraf ülkelerce yapılan ve önceden kararlaştırılmış tüm masrafların karşılanması için yeni ve ek mali kaynaklar sağlamak;
- (b) Ayrıca, 10. Maddede yer alan ve bu maddeye göre Sözleşmenin 11. Maddesinde atıfta bulunulan uluslararası kuruluş ya da kuruluşlarla gelişmekte olan bir taraf ülke arasında kararlaştırılan, Sözleşmenin 4. Maddesinin 1. Paragrafındaki mevcut yükümlülüklerin yürütülmesinde ilerleme kaydedilmesi kapsamında belirlenen tüm ek masrafların karşılanması için gelişmekte olan taraf ülkelerce ihtiyaç duyulan mali kaynakları teknoloji transferi de dahil olmak üzere sağlamak.

Bu mevcut yükümlülüklerin yerine getirilmesinde, para akışındaki yeterlilik ve önceden tahmin edebilme ihtiyacı ve gelişmiş taraf ülkeler arasında paylaşılan sorumluluğun önemi dikkate alınacaktır. Taraflar Konferansı'nın ilgili kararlarındaki ve bu protokolün kabulünden önce alınanlardaki de dahil olmak üzere, Sözleşmenin mali düzeneğinin yönetilmesinden sorumlu kuruluş ya da kuruluşlara ait esaslar, bu paragraftaki koşullara gerekli değişiklikler yapılarak uygulanacaktır.

3. 10. Maddenin yürütülmesi için gerekli mali kaynaklar Sözleşmenin Ek-II Listesindeki gelişmiş Taraf ülkeler ve diğer gelişmiş Taraf ülkeler tarafından, gelişmekte olan ülkelerin de kolaylaştırıcılığında, ikili, bölgesel ve çok taraflı araçlar kullanılarak sağlanabilir.

12. MADDE

1. Bu bölümde bir temiz kalkınma düzeneği tanımlanmaktadır.
2. Temiz Kalkınma Düzeneği'nin amacı, Ek-I Dışı Taraflara, sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirme ve Sözleşmenin nihai amacına katkıda bulunma ve Ek-I Taraflarına 3. Maddedeki sayısallaştırılan salım sınırlama ve azaltım yükümlülüklerini yerine getirmeleri noktalarında destek olmaktır.
3. Temiz Kalkınma Düzeneği altında:
 - (a) Ek-I Dışı Taraflar, onaylı salım azaltımları elde edilen proje etkinliklerinden yararlanacaktır.
 - (b) Ek-I Tarafları, Bu Protokol'ün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı'na belirlendiği şekliyle, 3. Maddedeki sayısallaştırılan salım sınırlandırması ve azaltım yükümlülüklerini yerine getirmek için, bu proje etkinliklerinden elde edilen onaylı salım azaltımlarını kullanabilirler.
4. Temiz Kalkınma Düzeneği, bu Protokol'ün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı'nın yetkisi ve rehberliğine tabi olacak ve Temiz Kalkınma Düzeneği İcra Kurulu tarafından idare edilecektir.
5. Her bir proje faaliyetinden elde edilen onaylı salım azaltımları, Bu Protokol'ün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı'na yetkilendirilecek yetkili kuruluşlar tarafından aşağıdaki noktalar esas alınarak onaylanacaktır:
 - (a) Sürece dahil olan Taraflardan her birinin gönüllü katılımı;
 - (b) İklim değişikliğinin önlenmesi ile ilgili gerçek, ölçülebilir ve uzun vadeli yararlar;
 - (c) Onaylı proje etkinliklerinin, etkinliklerin gerçekleşmediği koşullarda ortaya çıkan salımların azaltılmasında ek bir katkı sağlaması,
6. Temiz Kalkınma Düzeneği gerektiğinde, onaylı proje etkinlikleri ile ilgili kaynak sağlanmasının düzenlenmesine yardım edecektir.

7. Bu Protokol'ün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı'nın ilk oturumunda, proje etkinliklerinin bağımsız denetimi ve doğrulanmasında şeffaflığın, etkinliğin ve hesapverilebilirliğin sağlanabilmesi için gerekli yöntem ve işleyişler belirlenecektir.
8. Bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı, onaylı proje etkinliklerinden elde edilen gelirlerin bir kısmının idari işlemlerin masraflarının karşılanmasında ve aynı zamanda iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine özellikle açık olan gelişmekte olan ülkelerin uyum masraflarının karşılanmasında kullanılmasını sağlar.
9. Temiz Kalkınma Düzenağı'ne katılım, Temiz Kalkınma Süreci İcra Kurulunca sağlanacak her türlü rehberliğe bağlı olmak kaydıyla, yukarıda 3. Paragrafta sözü geçen etkinlikler ve onaylı salım azaltımlarının elde edilmesi dahil olmak üzere özel ya da kamu kuruluşlarına açık olabilir.
10. 2000 yılından ilk yükümlülük döneminin başlamasına kadar olan dönem boyunca elde edilen onaylı salım azaltımları, ilk yükümlülük dönemindeki yükümlülüklerine yerine getirilmesine destek sağlamak amacıyla kullanılabilir.

13. MADDE

1. Sözleşmenin en yüksek mercii olan Taraflar Konferansı, bu Protokoldeki Tarafların buluşmasını sağlayacaktır.
2. Bu Protokole taraf olmayan ancak Sözleşmeye katılan Taraflar, bu Protokol'ün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı'nın herhangi bir toplantısının oturumlarına gözlemci sıfatıyla yer alabilirler. Taraflar Konferansı, Taraflar Buluşması olarak toplandığında, bu Protokoldeki kararlar yalnızca Protokol Taraflarınca alınacaktır.
3. Taraflar Konferansı, Taraflar Buluşması olarak toplandığında, Sözleşmedeki bir tarafı temsil eden ancak o anda bu Protokole taraf olmayan Taraflar Konferansı Bürosunun bir üyesi bu Protokolde taraflar arasından olan ve onların seçeceği yardımcı bir üye ile yer değiştirecektir.
4. Bu Protokol'ün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı bu Protokolün yürütülmesini düzenli olarak gözden geçirecek ve etkin yürütmeyi desteklemek için gerekli kararları kendi emri ile alacaktır. Taraflar Buluşması, bu Protokolde kendisine verilen görevlerin yerine getirilmesi kapsamında aşağıdaki işlemleri gerçekleştirecektir:
 - (a) Bu protokolün koşullarına göre mevcut bilgilerin tamamı esas alınarak, Taraflarca bu Protokolün yürütülmesi, Sözleşmenin gerçekleştirilmekte olan amacına doğru kaydedilen ilerleme derecesi ile kümülatif etkileri gibi özellikle çevresel, ekonomik ve sosyal etkileri ve bu protokole göre alınan önlemlerin genel etkilerini değerlendirmek;
 - (b) Sözleşmenin amacı, yürütülmesinde elde edilen deneyim ile bilimsel ve teknolojik bilginin gelişimi ışığında, Sözleşmenin 4. Maddesinin 2(d) paragrafı ve 7. Maddesinin 2. Paragrafında istenen görüşlerle ilgili uygun değerlendirmeler yaparak bu Protokoldeki Tarafların yükümlülüklerini düzenli olarak incelemek ve bu konuda Protokolün yürütülmesine dair düzenli raporları görüşmek ve bir karara varmak;
 - (c) Tarafların farklılık gösteren koşulları, sorumlulukları ve kabiliyetleri ile bu Protokoldeki yükümlülüklerinin her birini dikkate alarak, iklim değişikliği ve etkileri ile ilgili Tarafların kabul ettiği önlemlere dair bilgi alışverişini desteklemek ve sağlamak;
 - (d) İki ya da daha fazla Tarafın talebi üzerine, Tarafların farklılık gösteren koşulları, sorumlulukları ve kabiliyetleri ile bu protokoldeki yükümlülüklerinin her birini dikkate alarak, iklim değişikliği ve etkileri ile ilgili Tarafların kabul ettiği önlemlerin koordinasyonunu sağlamak;
 - (e) Taraflar Konferansı'nın ilgili kararlarını göz önünde tutarak ve bu Protokolün şartlarını ve Sözleşmenin amacına uygun olarak, Bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak

gerçekleştirilen Taraflar Konferansınca bu Protokolün etkin yürütülmesine dair mutabık kalınacak karşılaştırmalı yöntemlerin geliştirilmesini ve periyodik tasfiyesini desteklemek ve bu konuda rehberlik yapmak;

- (f) Bu Protokolün yürütülmesi için gerekli herhangi bir konuda önerilerde bulunmak;
- (g) 11. Maddenin 2. Paragrafına göre ek mali kaynakları harekete geçirmeye çalışmak;
- (h) Bu Protokolün yürütülmesi için gerekli olduğu kabul edilen yardımcı organları teşkil etmek;
- (i) Uygun görüldüğünde, yetkili uluslararası örgütler, hükümetlerarası ve sivil toplum kuruluşlarının hizmetleri ve işbirliğini, ayrıca bunların sağladığı bilgileri kullanmak ve araştırmak;
- (j) Bu Protokolün yürütülmesinde ihtiyaç duyulabilen diğer işlevleri gerçekleştirmek ve Taraflar Konferansı kararı sonucunda ortaya çıkan bir konuyu değerlendirmek.

5. Sözleşme gereğince uygulanan mali işlemler ve Taraflar Konferansı'nın prosedür kuralları bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansının oybirliği ile başka bir karar vermesi durumu hariç bu Protokolde, gerekli değişiklikler yapılmış olarak uygulanacaktır.

6. Bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansının ilk oturumu, bu Protokolün yürürlüğe girme tarihinden sonra planlanan Taraflar Konferansının ilk oturumu ile birlikte Sekreteryaya tarafından toplanacaktır. Bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansının daha sonraki olağan oturumları her yıl ve bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansınca başka türlü karar alınmadıkça Taraflar Konferansı'nın olağan oturumları ile birlikte yapılacaktır.

7. Bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansının olağanüstü oturumları, Tarafların en az üçte birinin desteklemesi ve Sekreteryaya tarafından bu talebin Taraflara 6 ay içinde bildirilmesi şartıyla, bir Tarafın yazılı talebi ya da bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansınca gerekli sayılan diğer zamanlarda toplanacaktır.

8. Sözleşmeye taraf olmayan üye ülke ya da gözlemciler gibi, Birleşmiş Milletler, uzman ajansları ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı oturumlarında gözlemci sıfatıyla temsil edilebilirler. Bu protokolün içerdiği hususlarda uzmanlaşmış olan ve bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı oturumunda gözlemci olarak temsil edilme talebini Sekreteryaya'ya bildiren ulusal, uluslararası, kamu ya da sivil toplum kuruluşları ya da ajanslarından biri, mevcut taraflardan en az üçte birinin itirazı olmadığı sürece oturuma kabul edilebilirler. Gözlemcilerin kabulü ve katılımı yukarıdaki 5. Paragrafta atıfta bulunulduğu şekliyle prosedür kurallarına tabi olacaktır.

14. MADDE

1. Sözleşmenin 8. Maddesince oluşturulan Sekreteryaya, bu Protokolün Sekreteryası olarak hizmet verecektir.

2. Sekreteryanın işlevlerine dair Sözleşmenin 8. Maddesinin 2. Paragrafı ve Sekreteryanı işlevsel kılmak için yapılan düzenlemelere dair Sözleşmenin 8. Maddesinin 3. Paragrafı, gerekli değişiklikler yapılmış olarak bu Protokole uygulanacaktır.

15. MADDE

1. Sözleşmenin 9. ve 10. Maddeleri gereği kurulan Bilimsel ve Teknik Danışma Yardımcı Organı ve Yürütme Yardımcı Organı, sırasıyla bu Protokolün Bilimsel ve Teknik Danışma Yardımcı Organı ve Yürütme Yardımcı Organı olarak hizmet verecektir. Sözleşmede bu iki grubun işlevselliğine dair şartlar gerekli değişiklikler yapılmış olarak bu Protokole uygulanacaktır. Bu Protokoldeki Bilimsel ve Teknik Tavsiye Danışma Yardımcı Organı ile Yürütme Yardımcı Organı toplantılarının oturumları, sırasıyla Sözleşmenin Bilimsel ve Teknik Danışma Yardımcı Organı ile Yürütme Yardımcı Organı toplantıları ile birlikte yapılacaktır.
2. Bu Protokole taraf olmayan ancak Sözleşmeye katılan Taraflar, yardımcı organların herhangi bir oturum işlemlerine gözlemci olarak katılabilirler. Yardımcı organlar, bu Protokoldeki yardımcı organlar olarak hizmet verdiğinde bu Protokoldeki kararlar yalnızca bu Protokole katılan Taraflarca alınacaktır.
3. Sözleşmenin 9. ve 10. Maddeleri gereğince kurulan yardımcı organlar bu Protokolle ilgili konularda işlevlerini yerine getirdiklerinde, Sözleşmedeki bir tarafı temsil eden ancak o anda bu Protokole taraf olmamış, yardımcı organlar bürosundan herhangi bir üye bu Protokoldeki Taraflar arasından ve bunların seçeceği ilave bir üye ile yer değiştirecektir.

16. MADDE

Bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı, Taraflar Konferansı'nın almış olduğu ilgili kararlar ışığında Sözleşmenin 13. Maddesinde atıfta bulunulan çoktarafli danışma süreci, mümkün olduğunda hemen uygun şekilde değiştirecek ve bu Protokole yapılan başvuruyu değerlendirecektir. Bu Protokole uygulanabilen çoktarafli herhangi bir danışma süreci, 18. Maddeye göre oluşturulan işleyiş ve düzenekleri önyargısız olarak işletecektir.

17. MADDE

Taraflar Konferansı özellikle salım ticareti ile ilgili doğrulama, bildirme ve yükümlülüğe dair ilgili esasları, usulleri, kuralları ve tüzükleri tanımlayacaktır. Ek-B'deki Taraflar 3. Maddedeki yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla salım ticaretine katılabilirler. Böyle bir ticaret, o maddedeki sayısallaştırılan salım sınırlandırması ve azaltım yükümlülüklerini karşılamak için olan ülke içi etkinlikleri tamamlayıcı olacaktır.

18. MADDE

Bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansı; sebep, tip, derece ve uygunsuzluk sıklığını dikkate alarak sonuçları gösteren listelerin geliştirilmesi vasıtasıyla, bu protokolün şartlarıyla uyumsuzluk gösteren olguları saptamak ve ifade etmek için uygun ve etkin prosedür ve mekanizmaları ilk oturumunda onaylayacaktır. Bu maddedeki bağlayıcı sonuçların gerektirdiği prosedür ve mekanizmalar bu protokole yapılan bir değişiklikle kabul edilecektir.

19. MADDE

Tartışmaların halledilmesine ilişkin Sözleşmenin 14. Maddesindeki şartlar, bu Protokole gerekli değişiklikler yapılmış olarak uygulanacaktır.

20. MADDE

1. Taraflardan biri bu Protokolle ilgili bir değişiklik önerisinde bulunabilir.
2. Bu Protokole dair değişiklikler bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansının olağan oturumunda kabul edilecektir. Bu Protokole dair önerilen değişiklik metni, kabulü için önerilen toplantı tarihinden en az 6 ay önce Sekreteryaya tarafından Taraflara bildirilecektir. Sekreteryaya ayrıca Sözleşmeye imza koyanlara, Taraf olanlara ve bilgi için Depositer(vedia alan)'e önerilen düzeltme metnini gönderecektir.
3. Taraflar oybirliği ile bu Protokole dair önerilen düzeltme hususunda bir anlaşmaya varmak için her türlü çabayı harcayacaklardır. Oybirliğine ilişkin tüm çabalar boşa çıkarsa ve bir anlaşmaya varılamazsa, son çare olarak öneri toplantıda bulunan ve oy kullanan Tarafların dörtte üçünün çoğunluk oyu ile kabul edilecektir. Kabul edilen değişiklikler Sekreteryaya tarafından Tarafların tamamının kabul etmesi için Depositer'e dağıtılmak üzere iletilecektir.
4. Değişiklikle ilgili kabul belgeleri Depositer'e tevdi edilecektir. Yukarıdaki 3. Paragrafa göre kabul edilen bir değişiklik, bu Protokoldaki Tarafların en az dörtte üçü tarafından kabul edildiğine dair belgelerin Depositer tarafından alınma tarihinden itibaren doksancı günde kabul eden Taraflar için yürürlüğe girecektir.
5. Diğer bir Taraf için bu değişiklik, söz konusu değişiklik kabul belgesinin o Tarafça Depositer'e tevdi tarihinden itibaren doksancı günde yürürlüğe girecektir.

21. MADDE

1. Bu Protokolün ekleri onun tamamlayıcı bir kısmı olup, başka türlü açık bir şekilde şart koşulmadıkça bu Protokole yapılan bir atfı aynı zamanda onun herhangi bir ekine de atfı yapıldığı anlamına gelecektir. Bu Protokolün yürürlüğe girmesinden sonra kabul edilen bir Ek; bilimsel, teknik, prosedüre ait ya da idari özellik taşıyan ve açıklayıcı mahiyette olan listeler, formlar ya da diğer bir materyalle sınırlı olacaktır.
2. Taraflardan biri bu Protokolün eklerine ilişkin önerilerde bulunabilir ve bu Protokolün ekleri için değişiklikler önerebilir.
3. Bu protokolün ekleri ve bu protokolün eklerine dair değişiklikler bu Protokolün Taraflar Buluşması olarak gerçekleştirilen Taraflar Konferansının olağan oturumunda kabul edilecektir. Önerilen ek ya da eke yapılacak değişiklik metni, kabul için önerilen toplantı tarihinden en az 6 ay önce Sekreteryaya tarafından Taraflara bildirilecektir. Sekreteryaya ayrıca, önerilen ek ya da eke yapılacak değişiklik metnini Sözleşmeye katılan Taraflara ve imza koyanlara, bilgi için de Depositer'e bildirecektir.
4. Taraflar, önerilen yeni bir ek ya da eke yapılacak değişiklik hususunda oybirliği ile bir anlaşmaya varmak için her türlü çabayı sarf edecektir. Şayet tüm gayretler boşa çıkarsa ve anlaşmaya varılamazsa ek ya da eke yapılacak değişiklik son çare olarak toplantıda bulunan ve oy kullanan Tarafların dörtte üçünün çoğunluk oyu ile kabul edilecektir. Kabul edilen ek ya da eke yapılan düzeltme, Sekreteryaya tarafından Depositer'e tüm Tarafların kabulleri için dağıtılmak üzere iletilecektir.
5. Yukarıdaki 3. ve 4. Paragraflara göre kabul edilmiş olan Ek-A ya da Ek-B'nin dışındaki diğer ek ya da eke ait düzeltme, ek ya da eke ait düzeltmenin kabul edilmediğinin zamanında yazılı olarak Depositer'e bildiren Taraflar dışında, ek ya da eke ait düzeltmeyi kabul eden Taraflara Depositer tarafından iletme tarihinden altı ay sonra bu protokole katılan Tarafların hepsi için yürürlüğe girecektir. Ek ya da eke ait düzeltme, kabul etmediğine dair bildirimini geri çeken Taraflar için, bu bildirimin Depositer tarafından alınış tarihinden sonraki doksancı günde yürürlüğe girecektir.
6. Ek ya da eke ait düzeltmenin kabulü bu Protokole dair bir değişiklik içerirse, bu ek ya da eke ait düzeltme bu Protokole ilişkin değişikliğin yürürlüğe girdiği zamana kadar geçerli olmayacaktır.

7. Bu Protokoldeki Ek-A ve Ek-B'ye ilişkin değişiklik, Ek-B'ye ait bir değişiklik yalnızca ilgili Tarafın yazılı muvafakatı ile kabul edilmiş olması şartıyla, içeriği 20. Maddede belirlenen prosedüre göre kabul edilecek ve yürürlüğe girecektir.

22. MADDE

1. Taraflardan her birinin aşağıdaki 2. Maddede özellikleri belirtilenler dışında bir oy hakkı vardır.
2. Yetkili oldukları hususlarda, bölgesel ekonomik entegrasyon örgütleri bu Protokole Taraf olan kendi üyelerinin sayısına eşit miktarda oy kullanma hakkına sahip olacaklardır. Böyle bir örgüt, kendisine üye ülkelerden biri kendi hakkını kullanmak isterse o ülke adına oy kullanma hakkı olmayacaktır ve tersi durum da söz konusudur.

23. MADDE

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği bu Protokolün Depositer(Vedia alan)'si olacaktır.

24. MADDE

1. Bu Protokol imzaya açılacaktır ve Sözleşmeye taraf olan ülkeler ve bölgesel ekonomik entegrasyon örgütlerince onay, kabul ya da uygun bulmaya tabi olacaktır. New York'taki Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde 16 Mart 1998'den 15 Mart 1999'a kadar imzaya açık kalacaktır. Bu Protokol imzaya kapandığı günden itibaren bir ülkenin bu Protokole katılımına açıktır. Onay, kabul, uygun bulma ya da katılım belgeleri Depositer'e tevdi edilecektir.
2. Üye ülkelerinden biri Taraf olmadan bu Protokolde taraf haline gelen bir bölgesel ekonomik entegrasyon örgütü bu Protokoldeki tüm yükümlülüklerle bağlı olacaktır. Bu örgütlerin bir ya da daha fazla üye ülkesinin bu Protokole taraf olması durumunda, örgüt ve üye ülkesi bu protokoldeki yükümlülüklerin yerine getirilmesi konusunda kendi sorumluluklarına göre karar verecektir. Böyle durumlarda, örgüt ya da üye ülkelere bu Protokoldeki haklarını aynı zamanda kullanma hakkı verilmeyecektir.
3. Taraf olma, kabul, onay ya da katılım belgelerinde, bölgesel ekonomik entegrasyon örgütü bu Protokolce yürütölen hususlara göre kendi yeterlilik derecesini açıklayacaktır. Bu örgütler ayrıca, yeterlilik derecelerinde sonradan meydana gelen bir değişikliği Depositer'e daha sonra Tarafları bilgilendirmek üzere bildirecektir.

25. MADDE

1. Bu Protokol, EK-I Taraflarının 1990 yılı toplam karbondioksit salımlarının en az % 55'ini oluşturan EK-I Tarafları dahil olmak üzere, Sözleşmedeki 55 Taraftan daha az olmamak üzere onay, kabul, uygun bulma ya da katılım belgelerini Depositer'e tevdi ettikleri tarihten sonraki doksanıncı günde yürürlüğe girecektir.
2. Bu maddenin amaçları doğrultusunda, "EK-I Taraflarının 1990 yılı total karbondioksit salımları" Sözleşmesin 12. Maddesine göre yapılan ilk ulusal bildirimlerinde EK-I Taraflarınca bu protokolün kabul tarihinde ya da daha önce bildirilen miktar anlamına gelmektedir.
3. Bu protokolü onaylayan, kabul eden ya da uygun bulan ya da yürürlüğe girdikten sonra
1. Paragrafta sınırları belirlenen şartlara göre, bu protokole uyan her bir ülke ya da bölgesel ekonomik entegrasyon örgütü için, bu protokol onaylama, kabul, uygun bulma ya da katılım belgesinin tevdi tarihini izleyen doksanıncı günde yürürlüğe girecektir.
4. Bu maddenin amacı açısından, bölgesel ekonomik entegrasyon örgütü tarafından tevdi edilen bir belge, örgüte üye ülkelere tevdi edilenlere ek olarak sayılmayacaktır.

26. MADDE

Bu Protokole hiçbir çekince konulamaz.

27. MADDE

1. Bu Protokol bir Taraf için yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç yıl sonra herhangi bir zamanda, ilgili taraf Depositer'e yazılı bir bildirim sunarak bu Protokolden çekilebilir.
2. Böyle bir geri çekilme, çekilme bildiriminin Depositer tarafından alınma tarihinden bir yıl geçtikten sonra ya da çekilme bildiriminde belirtilebileceği şekilde daha sonraki bir tarihte etkin olacaktır.
3. Sözleşmeden çekilen bir Taraf bu Protokolden de çekilmiş olarak kabul edilecektir.

28. MADDE

Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri aynı derecede güvenilir olan bu Protokolün aslı Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'nde kalacaktır.

Bu Protokol, belirtilen tarihlerde bu Protokolden eklice imzalan olan, tatbiki tam yetkili, imza sahiplerinin huzurunda,

Bin dokuz yüz doksan yedi yılının Aralık ayının on birinci günü Kyoto'da yapıldı.

EK-A

Sera Gazları

Karbondioksit (CO₂)

Metan (CH₄)

Nitröz Oksit (N₂O)

Hidrofluorokarbonlar (HFCs)

Perfluorokarbonlar (PFCs)

Kükürt heksaflorür (SF₆)

Sektörler/Kaynak Kategorileri

Enerji

Yakıt Yanması

Enerji endüstrileri

	İmalat endüstrileri ve inşaat
	Ulaşım
	Diğer sektörler
	Diğerleri
	Yakıtlardan kaynaklanan kaçak salım
	Katı yakıtlar
	Petrol ve doğal gaz
	Diğerleri
Endüstriyel işlemler	
	Mineral ürünler
	Kimyasal ürünler
	Metal üretimi
	Diğer üretimler
	Halokarbonlar ve kükürt heksaflorürlerin üretimi
	Halokarbonlar ve kükürt heksaflorürlerin tüketimi
	Diğerleri
Çözücü ve diğer ürün kullanımı	
Tarım	
	Bağırsak fermantasyonu
	Çiftlik gübresi yönetimi
	Çeltik yetiştiriciliği
	Tarımsal topraklar
	Savanaların düzenli bir şekilde yakılması
	Tarımsal kalıntıların tarlada yakılması
	Diğerleri
Atık	
	Araziye katı atık boşaltımı
	Atık su muamelesi
	Atık yakma
	Diğerleri

EK-B

Taraf

**Sayıllaştırılan salım sınırlama ya da azaltım
yükümlülüğü (Temel yıl ya da dönemin yüzdesi olarak)**

Avustralya	108
Avusturya.....	92
Belçika.....	92
Bulgaristan*	92
Kanada.....	94
Hırvatistan*	95
Çek Cumhuriyeti.....	92
Danimarka.....	92
Estonya*.....	92
Avrupa Topluluğu.....	92
Finlandiya.....	92
Fransa.....	92
Almanya.....	92
Yunanistan.....	92
Macaristan*.....	94
İzlanda.....	110
İrlanda.....	92
İtalya.....	92
Japonya.....	94
Latvia*.....	92
Liechtenstein.....	92
Litvanya*.....	92
Lüksemburg.....	92
Monako.....	92
Hollanda.....	92
Yeni Zelanda.....	100
Norveç.....	101
Polonya*.....	94
Portekiz.....	92
Romanya*.....	92
Rusya Federasyonu.....	100
Slovakya*.....	92
Slovenya*.....	92
İspanya.....	92
İsveç.....	92
İsviçre.....	92
Ukrayna*.....	100
Büyük Britanya Birleşik Krallığı ve Kuzey İrlanda.....	92
Amerika Birleşik Devletleri.....	93

*Piyasa ekonomisine geçiş sürecinde olan ülkeler.

